

Florin FAIFER

GÎNDURI/ RÎNDURI DESPRE EUGEN MUNTEANU

Nu e ușor să conturezi un portret al lui Eugen Munteanu încercând să-i surprinzi, în câteva accente, fizionomia spirituală. Riști să te confrunți cu o serioasă doză de surprinzător sau, dacă vrei, de imprevizibil. Dar ai, în schimb, șansa să aproximezi profilul unui personaj care s-a instalat, din ce în ce mai confortabil, în postura unei personalități.

Să încercăm s-o oglindim, în doi timpi și câteva mișcări de condei. Așadar... Primo tempo. Suntem în urmă cu aproape două decenii, când Eugen Munteanu trăia emoțiile susținerii doctoratului.

Cu o anume sfială m-am apropiat de rezumatul tezei de doctorat a lui Eugen Munteanu, *Influența modelelor clasice asupra traducerilor românești din secolul al XVII-lea. Lexicul*. Iar după o lectură atentă, încordată – „privilegiu” de nespecialist –, am lăsat textul deoparte, rămânând pe gânduri. Nu-mi dau seama cât risc afirmând că presimt în lucrarea pe care încă n-am avut prilejul să-o răsfoiesc o izbîndă din soiul cel bun. În termeni uzați, un studiu de referință (altecineva ar fi zis: „de excepție”, dar nu-mi place sintagma asta de lemn lucios). Rigoare și suplețe, minuție și lărgime de vederi, o mobilitate comparatistă susținând interpretări doldora de erudiție specifică; ar fi bine ca diletanții să se smerească aflînd că lingvistul ieșean a manipulat pe parcursul elaborării tezei circa 7000 de fișe. Oricum, la vîrsta lui, care încă ține de tinerețe, fostul meu coleg de la Institutul „A. Philippide” este – să nu ne ferim de cuvinte, tocmai de cuvinte – un sapient. Nu-i de colo să te descurci și în greacă, și în latină (cîți dintre noi cunosc aceste limbi?), să ai habar de slavonă sau ebraică, să parcurgi cu o răbdare nesfîrșită mii de pagini de scriere chirilică, plioforisind concepte peste concepte prin confruntarea plină de acribie, în regim intertextual, a atîtor structuri lexicale și semantice. Și să ai, la capătul acestor investigații, temeinic argumentate certitudini. Munteanu Eugen (cel bine-zămislit) este, fără îndoială, un cercetător fericit.

Pogorînd, fără teamă și reproș, în hățiușul tălmăcirilor religioase din secolul al XVII-lea, el prizează

„interferențele” între limba română și limbile clasice cu o finețe a nuanței care merge pînă la detectarea amprente, chiar și vagi, a limbii-sursă, sesizabilă în evoluția unor termeni sau a unor expresii mai mult ori mai puțin transparente. Și cîte șerpuiiri, năpîrliri, încusciri de sensuri în „cîmpul semantic” cercetat! Am reținut, pentru destindere, cîteva mostre: „tămîie mixtă” (care nu pricep ce înseamnă), „mîntuirea păcătoșilor”, care nu știu cînd va să fie, căci par să-și fi luat de-o grijă, „libație”, euforic act, care nădăjduiesc să se producă fără

întîrziere, la o „împreună petrecere”, unde să putem cinsti cum se cuvine „hrana cea preste fire”. Așa să ne ajute Dumnezeu!

... *Era în toamna lui 1993. August... Să facem un scurt salt peste timp, pînă în zilele de acum. Eugen Munteanu bătea la porțile Uniunii Scriitorilor. Care, de bună seamă, i s-au deschis. Secondo tempo...*

Eugen Munteanu este, pentru vremurile noastre prăvălitate în pragmatism, un cărturar aproape neverosimil. Un soi de *rara avis*, solicitînd o portretizare de tentă oximoronică. Autor de cărți de învățătură multă pentru care a fost recompensat cu premii academice, profesorul ieșean știe vreo opt limbi (și pe rusește...), poliglotismul acesta mai că nefiresc fiind suportul unei erudiții de cuprinzător spectru. Dacă vreunul și-ar închipui cumva că învățatul nostru e un ins hirsut, precum savanții bărboși de prin filme, ar fi departe de adevăr. Eugen Munteanu nu-i un benedictin dintre accia care cîndva se claustrau într-o chilie sau într-o cămăruță tic-

sită de opuri grele, el arborînd – atunci cînd nu se lasă absorbit, cu adumbriri, în lumea lăuntrică – o față senină, deschisă, cu agerimi care îl predispun prieteniei întru spirit. Carisma servește unei strategii a afirmării, urmărită cu obstinație, dar reușita de pînă acum a fost posibilă și grație unei uriașe puteri de muncă, optimismului inepuizabil, încrederii în sine și în rosturile disciplinelor cărora li s-a dedicat.

Nici o prețiozitate, nici o scorțoșenie în studiile lui ce investighează, într-un spectacol deopotrivă analitic și sintetic, întinse cîmpuri, nu doar semantice. Rigoarea, în scrierile pe care le-a elaborat, face casă bună cu suplețea interpretativă, acribia stă mîină în mîină cu dezinvolvura, astfel că, într-un demers ambițios și cîștigător, problemele dificile își limpezesc înțelesul. Eugen Munteanu, se observă asta în cărțile lui, este adeptul unei *gaia scienza*, o *scienza viva* pe care o practică alegru, dezvăluindu-și (aparent) fără efort valențele de literat. A și scris, de altfel, cronici și eseuri, a comentat competent traducerea altora – el însuși fiind un avizat și temerar traducător.

Opțiunile de tălmăcitor (și, cîteodată, de editor) ale lui Eugen Munteanu intimidează: Sfîntul Augustin, Thomas de Aquino, Jacob Grimm, Wilhelm von Humboldt, Jean Jacques Rousseau, Ernst Renan, Rivarol, Swedenborg sunt autorii traduși cu cărți întregi, uneori cu mai multe... Se adaugă și alții, prin diferite publicații: Ockham, Catullus, Meister Eckhart, Gadamer, Coșeriu... De adăugat neapărat *Septuaginta* din grecește și, din latinește, *Carmina Burana*, celebra antologie de poezie medievală, alcătuită împreună cu Lucia-Gabriela Munteanu. Cu partenera sa de cercetare și de viață a colaborat și la *Aeterna Latinitas. Mică enciclopedie a gîndirii europene în limba latină*, după cum se pare, cea mai cuprinzătoare lucrare de acest fel din cultura românească.

Stăpîn pe *cuvinte*, ca filolog, omul de carte, iată, se înfățișează și ca un sofologhiotatos stăpîn pe *cuvînt*, valorificat în potența lui expresivă. Astfel că, dacă ne raportăm la un receptor virtual, lovitura, nu doar de imagine, e dublă – stîrnește interesul specialistului, dar, prin stil, poate atrage și un cititor obișnuit. Cum ziceau confrății de pe timpuri ai lui Eugen Munteanu, cărturarul știe să îmbine *utile dulci*.

O „înfrentare” de mai demult

Într-o dimineață de decembrie a unui an care se tot îndepărtează, s-a petrecut la Universitatea de Arte

„G. Enescu” din Iași un mic eveniment. O înfrentare între doi „gri” pentru ocuparea postului de conferențiar universitar în cadrul Departamentului de Teatru. S-au prezentat doi candidați, unul și unul: *Alexandru-Marcel Dobrescu* (după cum scrie în acte) și *Ioan Holban*. Ceea ce, să recunoaștem, promitea un spectacol.

În prelecțiunea pe care a ținut-o, în decurs de o oră, Alexandru Dobrescu a dezvoltat tema ce i s-a propus: „Victor Hugo – teoretician al teatrului romantic”. A făcut-o cu multă siguranță de sine, clar și apăsător, urmărind, ca să rămânem la limbajul din domeniu, o „punere în scenă” a ideilor emise. Idei care, proiectate sub un orizont de generalități – cu alte cuvinte, referindu-se într-o mai mică măsură decât s-ar fi convenit la sfera teatrului –, au fost plasate într-un context ce le pune bine în evidență. Nimic improvizat, nici o slăbiciune în discurs, care și-a păstrat de la început pînă la sfârșit turnura personală. O manieră convingătoare care, însă, s-ar fi cerut întrucîtva „ajustată” ținând seama de nivelul de percepție al tinerilor învățăcei, sfioși atunci când dau de zonele rarefiate ale culturii.

O surpriză a fost, în orice caz, feeling-ul lui Alexandru Dobrescu pentru teatru, spațiu față de care reductibilul foiletonist nu părea să manifeste un interes deosebit. De altfel, aruncînd o privire asupra listei sale de lucrări, textele referitoare la dramaturgie sau la spectacologie... încă păreau că așteaptă să fie scrise.

Într-o expunere mai (dacă nu cumva și un pic prea) scurtă, sprijinindu-se confortabil pe citate, Ioan Holban s-a arătat mai puțin preocupat de „regia” celor ce le avea de comunicat, de „mizanscena” teoriilor evocate. Poate sub imperiul unei anume emoții, neașteptată la vorbitorul dezinvolt pe care îl cunoaștem, Holban a avut un debit alert, punînd la încercare capacitatea de percepție a auditoriului, format în principal din studenți din anii mici. A compensat prin felul apropiat, cu o notă de căldură, în care și-a susținut prelecțiunea. Riscurile dezinvolvurii erau compensate de formația lui de cercetător (zece ani de muncă în landul lexicografiei, la Institutul „A. Philippide”), ca și de experiența anterioară, atît cît a fost să fie, la facultatea de care acum căuta să se reapropie. Contează, în context, și faptul că Ioan Holban activa de mulțișor – ca director! – în mediul teatral. Orice s-ar spune, un atu incontestabil.